

1 **Rumenia – survivor cun virtuosidad** da *Gisula Tscharner*

2 Ils zagrenders han gidau mei da prender ord il vagun miu velo pachetau e la bagascha per
3 duas jamnas. Il conductur ha dau a mi in pèr tips arisguard hotels ed il taxist ha scargau bein
4 mei, cuort avon mesanotg. Ina buna fin dil liung viadi cul tren da Sargans sur Vienna,
5 Budapest ed Oradea entochen a Satu Mare. Ed oz endamaun, in di da zercladur dil 2008,
6 essan nus in sper l'auter sin la piazza principala dil marcau, miu velo ed jeu. Tut ei semtgau:
7 aua, picnic schetg sco reserva, raps scumiai, il passaport e miu vocabulari pignet; ils dus
8 sacs per tutt'aura ein fermi bein davos la siala.

9 El biro turistic vulevel jeu aunc s'informar davart las pussevliadads da durmir ella campagna.
10 Il funcziunari ha priu entgins prospects giud la cruna, dumandond mei per engles tgei
11 museums, tgei castials ni tgei claustras ch'interesseschien mei... «Nuot da tut quei», hai jeu
12 rispundiu per rumen. «La Rumenia da pli baul fascinescha buca ton mei sco quella dad uss.
13 Jeu vulesch visitar la tiara sco ella ei, veser ils carstgauns sco quei ch'els vivan, lur mintgadi.»
14 Igl um ha ris cordialmein dustond ils prospects ed ha detg: «Grondius! Clar, pensiuns catteis
15 Vus tscheu e leu, era cun dumandar la gliעד. Noroc, sanatate, drum bun!» (per romontsch:
16 cletg, sanadad, bien viadi).

17 Cun quest pachet da giavischs, tipics per ils Rumens, smachel jeu ils pedals e partel.

18 Sin la carta stradala fa mia ruta in grond «s» atras l'entira tiara – pia vala ei d'entscheiver il
19 viadi en direcziun nordost, viers il cunfin ucranes. Las pastiras, steppas grondas – agl ur
20 dalla Puszta – van prest a fin ed jeu vesel pli e pli bia funs fritgeivel e cultivau; las empremas
21 collinas sesaulzan dalla planira, laschond sminar mei ils cuolms carpatics.

22 Bia traffic ha ei buc sin las vias lateralas, denton las fuormas da sespustar ein multifaras:
23 menadiras da cavals, autos da furniziun pigns, camiuns gronds da 40 tonnas, paucs autos,
24 pedunzs, velos vegls, dil vest. Ils velos vegnan duvrai exclusivamein per ir vi e neu denter
25 vitg ed ers, e quei variescha denter 500 meters e tschun kilometers. Autos vesel jeu fetg
26 darar ed ils purs ston far tut a pei ed a maun, senza vehichel; beai quels che han silmeins in
27 velo! Vid la stanga traversala vegn ligiau tut ils uaffens – zappa, faultsch, fuortga – e davos
28 sesa la dunna ni ina gronda raccolta da verdura. Jeu sai mo smarvigliar co tut va in sper
29 l'auter vi sin la suletta via. Trottuars dat ei insumma negins, gnanc en ils vitgs buc. Ils
30 Rumens van fetg spert cun camiun, cun auto; denton ein els sensibilisai per velos da lavur e
31 menadiras da cavals che cumparan tuttenina davos la proxima curva – lur reacziun ei
32 fenomenala.

33 Mo tier mei funcziuna ei buc adina. Secapescha perquei che la ciclista svizra circulescha era
34 el traffic da transit e quei enconusch'ins buc en Rumenia. Cura che jeu audel il tibar d'in
35 camiun davosvart, hai jeu da fugir immediat naven digl asfalt – emporta buc sch'igl ei leu
36 planiv ni ina teissa spunda.

37 *Idilla? Medieval? Provocaziun?*

38 A Sapanta hai jeu visitau il «Legher Santeri», aschia senumna el propri ed el ei leghers, pilver!
39 Ed uss va ei vinavon atras las valladas verdas da Maramures. Naven dalla siala hai jeu ina
40 buna investa ella veta purila, en ed ordeifer ils vitgs. Tut las casas ein construidas el stil
41 rumen, semplas, pintgas e fetg veglias; duront quests emprems dus dis hai jeu viu buc ina
42 casa nova ni renovada, silmeins buc en la cuntrada rurala. Umens e dunnas, giuvenils e
43 vegls, tuts lavuran naven dalla damaun entochen la sera a maun sin lur ers; quels ein pli
44 pigns ch'in èr agricol modern, mo era pli gronds ch'in iert. Las mesiras convegnan exact per
45 luvrar cun cavagl ni senza. Ei para evident che la glied hagi detgavunda da magliar per
46 l'atgna famiglia; denton vender lur products san els buc, havend negin in vehichel adattau
47 per menar els el proxim liug pli grond e lunsch naven. E senza daners eis ei era buca
48 pusseivel da visitar ina pratica d'in dentist, d'in opticher ni d'in ortoped. Tracturs hai jeu viu
49 negliu duront quests dus dis.

50 Ils uaffens vegls denton vegnan tractai e tgirai cun eleganza professiunala. Els vitgs vesel
51 jeu tudi glied che lavura enzatgei ed affons che fan termagls, che spetgan il bus da scola,
52 che stattan aunc entuorn suenter che quel ha scargau els. E tuttina: Negina hectica, discuors
53 vivs agl ur dalla via, bellezza fatschas e cun ina certa segirtad che fa impressiun a mi. Ils
54 biars carstgauns portan ina dignitad zuppada.

55 Viagiond sin miu asen d'alumini sesentel jeu pli e pli pintga e malsegideivla denter quests
56 carstgauns che meinan lur veta semplia cun virtuosidad e cumpetenzza! Las empremas
57 menadiras da cavagl, suenter Satu Mare, han aunc provocau en mei sentiments romantics e
58 museals – detg sinceramein. Ord in sentiment da penibladad hai jeu activau la cumpassiun
59 el senn da «nus havein meglier, vus essas paupers»; mo il turpetg ei mo vegnius aunc pli
60 gronds entras questa tenuta da surengiu. Ussa exerciteschel jeu ina nova tenuta, quella dil
61 respect e digl interess. Mia paupradad vegn cunscienta a mi ed jeu entaupel ina nova
62 rihezia.